

Artur Pasko

Białystok

Polski Komitet Olimpijski w okresie stalinizmu

Polski Komitet Olimpijski jest instytucją o relatywnie krótkiej, lecz — trzeba to przyznać — bogatej historii. Owo „bogactwo” mierzone jest występami i sukcesami sportowców reprezentujących nasz kraj na igrzyskach olimpijskich. Albowiem celem PKOl, sformułowanym w dzisiaj obowiązującym statucie, jest m.in. „zapewnianie uczestnictwa polskiej reprezentacji narodowej w Igrzyskach Olimpijskich”¹. Należy jednak zauważyć, że w dziejach PKOl są okresy mało znane i budzące kontrowersje historyków. Przykładem potwierdzającym tę tezę jest wiele niejasności dotyczących funkcjonowania PKOl po II wojnie światowej, w okresie stalinizmu.

Warto jednak zauważyć, że trudności z ustaleniem niektórych faktów z działalności PKOl obejmują także okres międzywojenny. Historycy zgodnie twierdzą, że pierwszą datą związaną z tworzeniem polskiego ruchu olimpijskiego był 12 X 1919 r. Tego dnia w Krakowie powołano Komitet Udziału Polski w Igrzyskach Olimpijskich². Wątpliwości nie budzi też czas, od kiedy używano nazwy Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich — 1 XII 1919 r. Jednakże kontrowersje badaczy wywołuje sprawa podstaw prawnych funkcjonowania PKIO. Do ciekawych wniosków doszedł historyk kultury fizycznej Dobiesław Dudek. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdził on, że Polski Komitet Igrzysk Olimpijskich do 1925 r. nie miał osobowości prawnej. Nie figurował bowiem w urzędowym wykazie statutowych stowarzyszeń sportowych z osobowością prawną. W tym okresie PKIO działał na podstawie „pisemnego zawiadomienia miejscowych władz administracyjnych”³. Instytucja, której

¹ *Statut Polskiego Komitetu Olimpijskiego przyjęty przez Nadzwyczajne Statutowe Zgromadzenie PKOl w dniu 10 grudnia 2005 r., ostatnie zmiany zostały wprowadzone na Walnym Zgromadzeniu PKOl w dniu 19 kwietnia 2008, rozdz. 2, art. 6, p. 5.*

² Zob.: D. Dudek, *Podstawy prawne ruchu olimpijskiego w Polsce w latach 1919–1939*, w: *Społeczno-educacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Wychowanie patriotyczne przez sport*, pod red. J. Chelmeckiego, Warszawa 2007, t. II, s. 143; M. Stoniewski, *Zarys działalności polskiego ruchu olimpijskiego w latach 1919–1939*, Warszawa 1990, s. 16; K. Hądzelek, *Polski ruch olimpijski*, w: D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich i MKOl. Od Aten do Pekinu 1894–2008*, Poznań 2008, s. 473; R. Targosz, *Organizacja ruchu olimpijskiego w Polsce — wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydziału Zamiejscowego w Chorzowie” 2004, nr 5, s. 153.

³ Szerzej: D. Dudek, op. cit., s. 144.

celem było przygotowywanie sportowców do igrzysk olimpijskich, osobowość prawną zyskała dopiero w czerwcu 1925 r. Wtedy przyjęty został statut, w którym powołano Związek Polskich Związków Sportowych. Zarząd ZPZS miał być jednocześnie Polskim Komitetem Olimpijskim⁴. Statut ten został przerejestrowany w 1929 r. Jak dowodził D. Dudek, nowy statut zawierał wewnętrzne sprzeczności. W świetle jego postanowień „Polski Komitet Olimpijski był jedynie komisją zarządu [Związku Polskich Związków Sportowych — A. P.], wybieraną corocznie do załatwiania spraw związanych z przygotowaniem do Igrzysk Olimpijskich”⁵. A zatem do 1939 r. Polski Komitet Olimpijski nie istniał jako samodzielna organizacja. Nie istniało także stowarzyszenie Polski Komitet Olimpijski ani zrzeszenie Związek Polskich Związków Sportowych — Polski Komitet Olimpijski⁶.

Po II wojnie światowej na emigracji pozostał ostatni przedwojenny prezes PKOl, Kazimierz Głabisz⁷. Do kraju nie wrócili także reprezentujący Polskę w okresie międzywojennym w Międzynarodowym Komitecie Olimpijskim Ignacy Matuszewski⁸ i Stanisław Rouppert⁹. Oczywiście było, że w nowych realiach politycznych, gdzie dominującą siłą była Polska Partia Robotnicza, a następnie Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, zmiany musiały objąć także ruch sportowy. Otwarte pozostawało pytanie o skalę tych zmian i termin ich realizacji. Niepewna była także przyszłość polskiego ruchu olimpijskiego.

Lata 1944–1946 były okresem „żywiłowej” aktywności pasjonatów sportu pozostających poza kontrolą czynnika państwowego. Począwszy od 1946 r., władza państwowa, zachowując pozory demokratycznych działań, przejmowała kontrolę nad wychowaniem fizycznym i sportem. Zdziwienie może budzić fakt, że odwoływano się przy tym do wzorców przedwojennych. Podporządkowanie bowiem ministrowi obrony narodowej utworzonego w 1946 r. Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przeprosobienia Wojskowego wyraźnie nawiązywało do wzorca z lat 1927–1939. W realiach Polski Ludowej gwarantowało to sprawowanie wyłącznej kontroli przez państwo nad kulturą fizyczną. Służyło także propagandzie „władzy ludowej”, która podobnie jak w innych obszarach życia społeczno-gospodarczego próbowała na tym etapie ukryć prawdziwe cele i ostateczny kształt organizacyjny. Natomiast przedwojenni działacze byli potrzebni jako swoista legitymizacja tworzonych struktur. Dlatego też dyrektorem PUWFIPW został znany z działalności w okresie międzywojennym, mający poparcie środowiska sportowego, bezpartyjny w momencie obejmowania stanowiska Tadeusz Kuchar¹⁰.

⁴ M. Słoniewski, op. cit., s. 34.

⁵ D. Dudek, op. cit., s. 148.

⁶ Ibidem.

⁷ Kazimierz Głabisz pozostał w Wielkiej Brytanii. Zmarł 26 XI 1981 r. w Londynie. Zob.: M. Słoniewski, op. cit., s. 104. Szerzej: B. Gibowska, M. Szczerbiński, *Sportowa działalność gen. Kazimierza Głabisza na uchodźstwie w Wielkiej Brytanii*, „Almanach IV” 1991/1992, s. 171–187; także: G. Wiczorek, *General Kazimierz Głabisz (1893–1981)*, *Zarys biografii*, Gorzów Wielkopolski 2007; ibidem, *Misja generała Kazimierza Głabisza podczas Igrzysk Olimpijskich w Rzymie (1960)*, w: *Magia sportu i słowa. Tom studiów dedykowany Redaktorowi Bohdanowi Tomaszewskiemu*, pod red. A. Dobrowolskiej, M. Szczerbińskiego, G. Wiczorka, Gorzów Wielkopolski 2008, s. 115 i n.

⁸ Ignacy Matuszewski zmarł 3 VIII 1946 r. w Nowym Jorku. Zob.: M. Słoniewski, op. cit., s. 113.

⁹ Stanisław Rouppert zmarł 13 VIII 1945 r. w Edynburgu. Zob.: ibidem, s. 119.

¹⁰ Tadeusz Kuchar wstąpił do PPR w 1948 r., później należał do PZPR, jednakże „w życiu partyjnym aktywnego udziału nie brał i jak mówi sam się zastanawiał co on robi chyba, że to, że oddziaływanie po linii zawodowej”, dlatego w 1951 r. egzekutywa Podstawowej Organizacji Partyjnej przy Głównym Komitecie Kultury Fizycznej wystąpiła z wnioskiem usunięcia go z PZPR, patrz: Archiwum Państwowe miasta stołecznego Warszawy. Oddział w Otwocku (dalej: APWO), Polska Zjednoczona

W pierwszym kwartale 1946 r. rządzący wznowili także działalność instytucji mającej przedwojenne korzenie, Związku Polskich Związków Sportowych. Prezesem Prezydium ZPZS został znany przedwojenny działacz sportowy Alfred Loth¹¹.

W 1948 r., kiedy PPR wystarczająco mocno kontrolowała życie społeczno-polityczne w Polsce, dokonana została reorganizacja struktur kultury fizycznej. 25 II 1948 r. Sejm uchwalił ustawę *O powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży oraz organizacji spraw kultury fizycznej i sportu*¹². Zadanie kierowania sprawami kultury fizycznej i sportu powierzono Głównemu Urzędowi Kultury Fizycznej, sprawy zaś powszechnego przysposobienia młodzieży, Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”. Dyrektorem GUKF do kwietnia 1949 r. pozostał Tadeusz Kuchar. Na tym stanowisku zmienił go były członek Polskiej Partii Socjalistycznej, a następnie PZPR, Lucjan Motyka¹³. Jak słusznie zauważył Andrzej Nowakowski, owe zmiany zapowiadały pełną stalinizację ruchu sportowego w Polsce¹⁴.

30 XII 1949 r. Sejm Ustawodawczy uchwalił projekt ustawy *O organizacji spraw kultury fizycznej i sportu*. W dokumencie tym powołano, zapowiadany w podjętej we wrześniu 1949 r. uchwale BP KC PZPR, organ „planowania, kierownictwa i kontroli całokształtu spraw kultury fizycznej i sportu” — Główny Komitet Kultury Fizycznej¹⁵. Pierwszym dyrektorem GKKF został wspomniany Lucjan Motyka. W 1951 r. zastąpił go Józef Faruga, który po Igrzyskach Olimpijskich w Helsinkach w 1952 r. został usunięty z tego stanowiska. Na jego miejsce wprowadzono wywodzącego się z PPS Włodzimierza Reczka.

Nadal, w świetle dostępnych materiałów archiwalnych, trudno ustalić wiele szczegółów dotyczących funkcjonowania PKOl po II wojnie światowej. Tematem otwartym, wymagającym uzupełnienia, wciąż pozostaje zagadnienie pozycji Polskiego Komitetu Olimpijskiego w strukturach sportu polskiego w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej. Ponadto w oficjalnych przekazach na temat historii PKOl pomija się informacje dotyczące funkcjonowania tej instytucji w mrocznym okresie stalinizmu¹⁶.

Na początku listopada 1945 r. „Przegląd Sportowy” informował o spotkaniu przedstawicieli związków sportowych zorganizowanym w Krakowie, na którym dyskutowano o „reaktywowaniu” Związku Polskich Związków Sportowych. Zdecydowano wówczas o utworzeniu Międzyzwiązkowej Komisji Porozumiewawczej „dla koordynacji praw i reprezentacji sportu polskiego”. Zadaniem Komisji miało być m.in. „stworzenie podstawy pod komitet

Partia Robotnicza. Główny Komitet Kultury Fizycznej (dalej: PZPR. GKKF), sygn. 2 (245/I/2), Protokół nr 37 z posiedzenia Egzekutywy przy POP PZPR przy GKKF dnia 30.XI.1951 r., k. 76; także: APWO, PZPR. GKKF, Protokół nr 40 z posiedzenia Egzekutywy przy POP PZPR przy GKKF z dnia 21.XII.1951 r., k. 81.

¹¹ *Sejm sportu polskiego w Warszawie*, „Przegląd Sportowy”, 25 III 1948, nr 13, s. 1.

¹² *Ustawa z dnia 25 lutego 1948 r. o powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży oraz o organizacji spraw kultury fizycznej i sportu*, „Dziennik Ustaw” 1948, nr 12, poz. 90.

¹³ P. Godlewski, *Sport w Polsce na tle politycznej rzeczywistości lat 1944–1956*, Poznań 2006, s. 126.

¹⁴ A. Nowakowski, *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2001*, Rzeszów 2005, s. 45.

¹⁵ *Ustawa z dn. 30 grudnia 1949 r. o organizacji spraw kultury fizycznej i sportu*, w: *Uchwały i dokumenty w sprawie kultury fizycznej za rok 1950*, Warszawa 1951, s. 17.

¹⁶ Na stronach internetowych Polskiego Komitetu Olimpijskiego podano nieprawdziwą informację, że Alfred Loth był prezesem PKOl w latach 1946–1952. Patrz: <http://www.pkol.pl/pl/pages/display/15566> (dostęp: 25 II 2010).

Olimpijski¹⁷. Przewodniczącym Komisji został wybrany Zdzisław Filipkiewicz¹⁸, reprezentant Polski w koszykówce na Igrzyskach Olimpijskich w Berlinie w 1936 r.¹⁹

Aleksander Gutowski, były urzędnik GKKF, a następnie badacz historii kultury fizycznej, przedstawił zapis wypowiedzi płk. Ignacego Narbutta, przedstawiciela ministra obrony narodowej, który w listopadzie 1945 r. na posiedzeniu Międzyzwiązkowej Komisji Porozumiewawczej miał stwierdzić, że „powołanie Polskiego Komitetu Olimpijskiego jest przedwczesne; odkłada się je do czasu uporządkowania stosunków w polskim sporcie”²⁰. W praktyce, to „uporządkowania stosunków w polskim sporcie” sprowadzało się do przejęcia przez rządzących kontroli nad ruchem sportowym. Wcześniej jednak zamierzali oni zdominować życie społeczno-polityczne w kraju. A zatem w sytuacji, gdy do igrzysk olimpijskich pozostało ponad dwa lata, władze partyjno-państwowe kraju odłożyły utworzenie PKOl na bardziej dogodny, ze względu na warunki polityczne, moment²¹.

W Polsce Ludowej, w nowych realiach politycznych, próba reaktywowania Związku Polskich Związków Sportowych i ruchu olimpijskiego podjęta została bez udziału przebywających w kraju członków zarządu przedwojennego ZPZS i kierownictwa PKOl, Walentego Forysia i Jerzego Grabowskiego. Nie możemy stwierdzić, czy uczestniczyli oni w spotkaniu w Krakowie, zorganizowanym na początku listopada 1945 r. Wiemy jednak, że obaj nie znaleźli się wśród kierownictwa Międzyzwiązkowej Komisji Porozumiewawczej, a później także Związku Polskich Związków Sportowych.

W Archiwum Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego w Lozannie znajdujemy, zapisane na przedwojennym papierze firmowym Związku Polskich Związków Sportowych i Polskiego Komitetu Olimpijskiego, pismo datowane na dzień 12 II 1946 r., skierowane do redakcji Biuletynu MKOl. Obok tekstu zasadniczego umieszczony został wydruk 23 związków sportowych należących do Związku Polskich Związków Sportowych „w charakterze członków zwyczajnych”. Pismo podpisali Walenty Foryś i Jerzy Grabowski. Pierwszy jako sekretarz generalny, drugi jako wiceprzewodniczący ZPZS i PKOl²². Należy zauważyć, że obaj panowie funkcje te pełnili w ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej. W piśmie zwrócili oni uwagę redakcji Biuletynu MKOl, że doktor Mieczysław Orłowicz nie jest sekretarzem Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Podkreślili przy tym, że „aktualnie” se-

¹⁷ *Pierwszy krok do odbudowy Związku Związków*, „Przegląd Sportowy”, 5 XI 1945, nr 25, s. 1; S. Wilk, *Struktura organizacyjna ruchu sportowego w latach 1944–1949*, „Wychowanie Fizyczne i Sport”, t. XXIII, 1979, nr 1, s. 165. Autor podaje, że spotkanie przedstawicieli związków sportowych zorganizowano w Warszawie.

¹⁸ *Pierwszy krok do odbudowy...*, s. 1; S. Wilk, op. cit., s. 165.

¹⁹ B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku (1924–2002)*, Warszawa 2004, s. 185.

²⁰ A. Gutowski, *Drogi rozwoju kultury fizycznej w Polsce Ludowej w latach 1944–1956*, Warszawa 1965, s. 35.

²¹ Zgodnie z kalendarzem olimpijskim kolejne Igrzyska Olimpijskie miały być zorganizowane w 1948 r. Rozważano jednak możliwość przeprowadzenia Igrzysk Olimpijskich w 1946 r., nie odbyły się bowiem olimpiady w 1940 i 1944 r., patrz: K. Gryzewski, *Przez sport masowy do olimpiady*, „Przegląd Sportowy”, 20 VIII 1945, nr 7, s. 1. Decyzję o zorganizowaniu Igrzysk Olimpijskich w Londynie podjęto na zebraniu Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego we wrześniu 1946 r., patrz: *Pierwsza powojenna Olimpiada w Londynie*, „Przegląd Sportowy”, 16 IX 1946, nr 48, s. 4.

²² Archiwum Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego w Lozannie (dalej: AMKOl), Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, notice: 0099668, Pismo Walentego Forysia i Jerzego Grabowskiego do redakcji oficjalnego Biuletynu MKOl z dnia 12 lutego 1946 r., strony nienumerowane.

kreтарzem generalnym Polskiego Komitetu Olimpijskiego jest Walenty Forys²³. Trzeba podkreślić, że oficjalnie, po II wojnie światowej, Związek Polskich Związków Sportowych został powołany 24 III 1946 r. w Warszawie. W jego skład wchodziło 18 związków sportowych²⁴. List Walentego Forysia i Jerzego Grabowskiego wysłany został ponad miesiąc przed formalnym utworzeniem ZPZS. A zatem, możemy przypuszczać, że obaj panowie wychodzili z założenia, że w naturalny sposób kontynuują przedwojenne struktury ZPZS i PKOI i reprezentują władze związku. Jednakże stanowisko takie w nowych warunkach politycznych było nierealne. Przypomnijmy, że zadaniem Międzyzwiązkowej Komisji Porozumiewawczej było budowanie ruchu olimpijskiego od „podstaw”.

Prezesem utworzonego w marcu 1946 r. ZPZS został przedwojenny działacz sportowy, Alfred Loth. Zarząd Związku Polskich Związków Sportowych pełnił jednocześnie funkcję Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Alfred Loth został również prezesem Polskiego Komitetu Olimpijskiego²⁵. W ten sposób władze partyjno–państwowe w kraju — podobnie jak w przypadku PUWFiPW, gdzie dyrektorem został Tadeusz Kuchar — wykorzystały „wizerunek” przedwojennego działacza. Celem takiego działania było m.in. stworzenie pozorów demokratycznego sposobu sprawowania władzy w Polsce Ludowej oraz zdobycie poparcia opinii publicznej. Warto zauważyć, że w ówczesnej prasie sportowej odnotowano utworzenie ZPZS, natomiast nie pojawiła się żadna wzmianka o Polskim Komitecie Olimpijskim.

„Powojenny” ZPZS pozbawiony był samodzielności. Formalnie miał działać „z upoważnienia” Państwowej Rady WF i PW oraz Państwowego Urzędu WF i PW, zaś członkowie zarządu ZPZS mieli wejść w skład Państwowej Rady WF i PW²⁶. Jednakże owa zależność ZPZS sięgała znacznie dalej, ponieważ PUWFiPW także nie był instytucją samodzielną. Doskonale obrazuje to zapis ze spotkania dyrektora PUWFiPW Tadeusza Kuchara z delegatami Związku Polskich Związków Sportowych, Związku Robotniczych Stowarzyszeń Sportowych i centralnych związków sportowych, zorganizowanego 13 IX 1946 r. Podczas tej konferencji m.in. podjęty został temat udziału polskich sportowców w Igrzyskach Olimpijskich w 1948 r. Zasadniczym celem spotkania miało być „omówienie współpracy w odbudowie stolicy”. Jeżeli wierzyć zapiskom z protokołu obrad, to dopiero „po wyczerpaniu porządku dziennego” ustalono, że przedstawiciele ZPZS i ZRSS w porozumieniu z szefem wydziału wychowania fizycznego PUWFiPW mieli „zasięgnąć opinii u m i a r o d a j n y c h c z y n n i k ó w p a ń s t w o w y c h [podkr. — A. P.] w sprawie udziału Polski w Olimpiadzie”²⁷. A zatem decyzja o udziale Polski w Igrzyskach Olimpijskich w 1948 r. nie była podejmowana przez działaczy ZPZS–PKOI ani przez kierownictwo PUWFiPW. Możemy jedynie przypuszczać, że decydowano o tym na najwyższych szczeblach władzy partyjno–państwowej w kraju. Patrząc z perspektywy czasu, wiemy też, że owe „miarodajne czynniki państwowe” wyraziły zgodę na udział Polaków w Igrzyskach Olimpijskich. W tej sytuacji, traktowany dotychczas marginesowo Polski Komitet Olimpijski stał się potrzebny.

²³ AMKOI, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, notice: 0099668, Pismo Walentego Forysia i Jerzego Grabowskiego do redakcji Oficjalnego Biuletynu MKOI z dnia 12 lutego 1946 r., strony nienumerowane.

²⁴ *Sejm sportu polskiego...*, s. 1; zob.: A. Nowakowski, op. cit., s. 40.

²⁵ S. Wilk, op. cit., s. 166; także: P. Godlewski, op. cit., s. 68.

²⁶ *Związek Związków powróci do życia jako integralna część Państwowej rady*, „Przegląd Sportowy”, 25 II 1948, nr 9, s. 1.

²⁷ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynależności Wojskowego, sygn. 8, Konferencja sportowa w Państwowym Urzędzie WF i PW, k. 9.

Konsekwencją wspomnianych wydarzeń był list wysłany 30 IX 1946 r. przez kierownictwo ZPZS i jednocześnie Polskiego Komitetu Olimpijskiego (zapewne za zgodą i wiedzą władz partyjno–państwowych w Polsce) do ówczesnego prezydenta Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, J. Sigfrida Edströma. W piśmie m.in. oprócz ukazania strat, jakie poniósł sport polski, informowano o powołaniu Polskiego Komitetu Olimpijskiego z przedwojennym działaczem sportowym, inżynierem Alfredem Lothem na czele. Wyrażano także nadzieję na wysłanie nielicznej reprezentacji polskich sportowców na Igrzyska Olimpijskie w Londynie w 1948 r.²⁸

Przypomnijmy, że w momencie, gdy wysyłano wspomniany list, funkcję Polskiego Komitetu Olimpijskiego pełnił Zarząd ZPZS. Dopiero po „wygranych” przez „władzę ludową” wyborach do Sejmu Ustawodawczego i postępującym — jak to określił wspomniany płk I. Narbut — „porządkowaniu stosunków w polskim sporcie” przyszedł czas na utworzenie Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Według A. Gutowskiego PKOl „jako ciało powołane do życia przez Państwową Radę WF i PW i działające w jej imieniu”²⁹, a nie jako organ ZPZS, został utworzony w pierwszym kwartale 1947 r. Informacja ta znajduje potwierdzenie w wywiadzie, jakiego udzielił dziennikarzowi „Przeglądu Sportowego” w kwietniu 1947 r. inżynier Alfred Loth. Stwierdził on: „Polski Komitet Olimpijski [...] powołany został do życia po szeregu konferencji przygotowawczych p o d m o i m p r z e w o d n i c t w e m 24 l u t e g o b. r. [podkr. — A. P.] w skład, poza zastępcą przewodniczącego weszło 4 członków Związku Związków Sportowych. Z kolei dokooptowano 3 przewodniczących, fachowców w swej dziedzinie, Komisji: Sportowej, Finansowej i Propagandowo–Prasowej, wreszcie kierownika biura. W stadium organizacji jest tak ważna komórka jak Komisja Rewizyjna wreszcie niebawem nastąpić winien wybór stałych delegatów do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego”³⁰. Według zapowiedzi Alfreda Lotha Polski Komitet Olimpijski miał rozpocząć „pracę długofalową, która objąć musi wszystkie zakątki kraju”. Oceniał on także, że „wytyczną naszą nie jest jednak wyłącznie rok 1948”³¹.

Kierownikiem Komisji Finansowej został Stefan Askanas³². Komisja ta dzieliła się na dwie podkomisje: finansową, z Czesławem Forysiem na czele, i gospodarczą, której przewodził dyr. Koszyk. Podkomisja finansowa składała się z dwóch sekcji: dochodów stałych i dochodów niestałych. Jak stwierdził S. Askanas, na dochody stałe składały się: „primo — dotacje [PUWFiPW przekazał już pierwszy 1 mln zł], secundo — dochody z organizacji społecznych. Będzie to 2 proc. ze wszystkich urządzanych imprez, począwszy od 15 lutego br. na mocy zarządzenia Państw. Urzędu WF i PW. Tertio — udział wszystkich organizacji WF i PW, jako wkład wreszcie quarto — loteria sportowa”³³. Natomiast dochody niestałe

²⁸ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo Polskiego Komitetu Olimpijskiego do Przewodniczącego Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego Sigfrida Edströma (wysłane na adres w Sztokholmie) z dnia 30.XI.1946 r. (w języku francuskim), karty nienumerowane.

²⁹ A. Gutowski, op. cit., s. 36.

³⁰ *Pierwsze sygnały Olimpiady 1948. Prezes Pol. Kom. Olimp. Inż. A. Loth: Rozpoczynamy intensywną pracę w myśl szczytnych hasel nowoczesnych igrzysk*, „Przegląd Sportowy”, 3 IV 1947, nr 27, s. 2.

³¹ Ibidem.

³² 20 II 1951 r. Stefan Askanas został przewodniczącym Głównej Komisji Likwidacyjnej Polskich Związków Sportowych. Patrz: AAN, Główny Komitet Kultury Fizycznej (dalej: GKKF), sygn. 130/28, Pismo przewodniczącego Głównej Komisji Likwidacyjnej Polskich Związków Sportowych do Komisji Likwidacyjnych Polskich Związków Sportowych, k. 1.

³³ *Przewodniczący Komisji Finans[owej] dyr. S. Askanas: Dostateczne fundusze będą przygotowane. Patrzymy już również na rok 1952*, „Przegląd Sportowy”, 3 IV 1947, nr 27, s. 2.

obejmowały: „dochody z wydawnictw propagandowych, dochody z będących już w druku pocztowych znaczków olimpijskich (5 i 10 złotych), z nalepek (500 zł) i imprez”³⁴. W przyszłości zamierzano także utworzyć Społeczny Komitet Opieki nad Sportem z podziałem na komitety: wojewódzkie, powiatowe i gminne³⁵. Zaskakujące było stwierdzenie S. Askanasa, który zapowiedział dostatek pieniędzy, a nawet ocenił: „obawiam się nawet, że będę miał tyle [pieniędzy — A. P.], że okaże się, że nie będzie ich można wydać, bo nie będzie na kogo”³⁶. Albowiem przewodniczący Komisji Sportu Polskiego Komitetu Olimpijskiego, inżynier Andrzej Przeworski, w rozmowie z dziennikarzem „Przeglądu Sportowego” podsumował, że Polskę na Igrzyskach Olimpijskich w St. Moritz i Londynie miały reprezentować nieliczne ekipy sportowe, ale takie — jak to określił A. Przeworski — „które wstydu barwom polskim nie przyniosą”³⁷. Odbiorca tych informacji, szczególnie wypowiedzi S. Askanasa, odnosi wrażenie, że Polski Komitet Olimpijski stał się sprawną instytucją, stanowiącą przedmiot zainteresowania PUWFiPW, a więc i państwa. Odczucie takie podtrzymywane było w kolejnych miesiącach. W październiku 1947 r. „Przegląd Sportowy” informował: „Premier Cyrankiewicz zainteresował się bardzo pracami Komitetu [Olimpijskiego — A. P.] i ofiarował dwa miliony złotych na przygotowania olimpijskie”³⁸. Premier Cyrankiewicz przyjął też przedstawicieli PKOl, S. Askanasa i gen. Eugeniusza Kuskę, którzy przedstawili mu „całokształt prac przygotowawczych” do Igrzysk Olimpijskich³⁹.

Upublicznianie tych informacji było elementem działalności propagandowej. W ten sposób „władza ludowa” próbowała stworzyć swój dobry wizerunek w społeczeństwie, pokazując, że sprawy sportu leżą w kręgu jej głębokiego zainteresowania. Podobnie zresztą — wspominałem o tym wcześniej — jak uczynienie przewodniczącym Polskiego Komitetu Olimpijskiego przedwojennego działacza sportowego, Alfreda Lotha. Możemy jednak przypuszczać, że w rzeczywistości władza Alfreda Lotha była iluzoryczna. Zabrakło go nawet w grupie trzynastu działaczy towarzyszących 23 sportowcom polskim na Igrzyskach Olimpijskich w Londynie. Kierownikiem ekipy olimpijskiej był wówczas gen. Janusz Zarzycki⁴⁰. Z ramienia GUKF wyjechał natomiast ppłk Henryk Szemberg⁴¹. Zarówno Zarzycki, jak i Szemberg

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem. Wbrew wcześniejszym zapowiedziom 13 V 1947 r. S. Askanas i A. Loth wystali pismo do ministra spraw zagranicznych z prośbą „o udzielenie [...] wydatnej pomocy [dla PKOl — A. P.] na ostateczne przygotowania do Igrzysk Olimpijskich”. W piśmie podkreślono, że „na przeprowadzenie wspomnianych przygotowań i samą ekspedycję Polski Komitet Olimpijski potrzebuje jeszcze kilkunastu milionów złotych”. Patrz: Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Gabinet Ministra, sygn. z. 15, w. 22, t. 221.

³⁷ *Przewodniczący Komisji Sportu inżynier A. Przeworski. Selekcja będzie surowa*, „Przegląd Sportowy”, 3 IV 1947, nr 27, s. 2.

³⁸ *Hojny dar Premiera*, „Przegląd Sportowy”, 17 X 1947, nr 83, s. 1.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Janusz Zarzycki, właściwie Janusz Neugebauer, ur. 15 IV 1915 r. w Pruszkowie, w latach 1934–1938 studiował na Politechnice Warszawskiej na Wydziale Architektury, uczestniczył w wojnie obronnej w 1939 r., od 1942 r. należał do PPR, od grudnia 1948 r. był członkiem KC PZPR, w sierpniu 1945 r. rozpoczął służbę w Wojsku Polskim jako drugi zastępca szefa Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego WP, w sierpniu 1946 r. został przeniesiony na stanowisko szefa Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego Wojska Polskiego. Od grudnia 1947 r. do grudnia 1949 r. był w „dyspozycji MON”. W grudniu 1949 r. został przeniesiony do rezerwy. Patrz: Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), sygn. 1600/76/404, Tezka osobowa. Janusz Zarzycki s. Edmunda, k. 1 i n.

⁴¹ *Reprezentacja Olimpijska Polski składa się z 23 zawodników*, „Przegląd Sportowy”, 15 VII 1948, nr 57, s. 2.

związani byli z partią komunistyczną, z PPR (później PZPR). Oni mieli tworzyć nową „elitę” kadrową w sporcie w Polsce Ludowej. Ich postawy polityczne gwarantowały przyjęcie i utrzymanie właściwego kursu politycznego w obszarze kultury fizycznej.

Januszowi Zarzyckiemu, przewodniczącemu utworzonego 21 VII 1948 r. Związku Młodzieży Polskiej, władze partyjno-państwowe kraju zamierzały powierzyć znaczącą funkcję w międzynarodowym ruchu olimpijskim. 21 VII 1948 r., w dniu tzw. zjednoczenia ruchu młodzieżowego, Polski Komitet Olimpijski skierował oficjalne pismo do prezydenta MKOl. Informowano w nim, że kandydatami nominowanymi przez PKOl do wyborów na członków MKOl zostali Janusz Zarzycki i Stanisław Wolski. List sformułowany w języku angielskim, „z upoważnienia”⁴² prezesa PKOl podpisał Andrzej Przeworski⁴³. Pominęto przy tym zupełnie formalnie piastujące stanowisko przewodniczącego PKOl, Alfreda Lotha. Jeżeli dodamy, że od 1948 r. polskim przedstawicielem w MKOl był profesor Uniwersytetu Warszawskiego, przedwojenny działacz sportowy, po II wojnie światowej członek Stronnictwa Demokratycznego, brat Alfreda Lotha — Jerzy Loth⁴⁴, to nasuwa podejrzenie, że działania te prowadzono bez wiedzy Alfreda Lotha.

Warto zauważyć, że proponowany na kandydata na członka MKOl Władysław Wolski przed II wojną światową był w Polsce działaczem komunistycznym. W latach 1934–1943 przebywał w Związku Radzieckim. Od 1944 r. walczył w partyzantce radzieckiej. W latach 1945–1948 był wiceministrem w Ministerstwie Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych. W 1949 r. został ministrem administracji publicznej. Był więc oddanym „człowiekiem władzy”⁴⁵.

Pierwsza próba rządzących wprowadzenia do MKOl ludzi związanych z aparatem władzy w kraju zakończyła się niepowodzeniem. Zrealizowanie tego celu pozwoliłoby „władzy ludowej” skutecznie kontrolować Polski Komitet Olimpijski także w kontaktach z Międzynarodowym Komitetem Olimpijskim. Druga próba została podjęta kilka miesięcy później. W kwietniu 1949 r. z PKOl do MKOl wysłano następną propozycję kandydatów na członków MKOl: Lucjana Motykę i Henryka Szemberga⁴⁶. Równocześnie wycofywano proponowane w lipcu 1948 r. kandydatury Janusza Zarzyckiego i Stanisława (Władysława) Wolskiego⁴⁷. Jednakże i te działania rządzących nie przynosiły zamierzonych rezultatów. W maju 1949 r. ówczesny prezydent MKOl, J. Sigfrid Edström, wysłał do Polskiego Komitetu Olimpijskiego pismo, w którym wyraźnie stwierdził, że Komitet Wykonawczy

⁴² W tekście wykorzystano skrót „p.p.” (per procurationem).

⁴³ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo Polskiego Komitetu Olimpijskiego do Prezydenta Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z dnia 21.VII.1948 r. (w języku angielskim), karty nienumerowane. Właściwie chodziło nie o Stanisława, ale o Władysława Wolskiego.

⁴⁴ D. Miller, *Athens to Athens. The official history of the Olympic Games and the IOC, 1894–2004*, Edinburgh and London, s. 364; idem, *Historia igrzysk...*, s. 493; *Mala encyklopedia sportu*, Warszawa 1986, t. 2, s. 92 i n.; AAN, Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KC PZPR), sygn. 237/XXII–180, Dane osobowe, k. 60.

⁴⁵ CAW, sygn. 439/57/147, Teczka osobowa. Władysław Wolski s. Aleksandra, k. 1 i n.

⁴⁶ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo Polskiego Komitetu Olimpijskiego do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego w Lozannie z dnia 7.IV.1949 r. (w języku francuskim), karty nienumerowane.

⁴⁷ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo Polskiego Komitetu Olimpijskiego do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego w Lozannie z dnia 21.VII.1948 r. (w języku angielskim), karty nienumerowane.

MKOl zdecydował nie przyjmować nowych członków z krajów, które mają swoich przedstawicieli w MKOl. Przewodniczący MKOl dobrze ocenił też pracę Jerzego Lotha⁴⁸. Kolejną nieudaną próbę wprowadzenia do MKOl ludzi związanych z władzą ludową kierownictwo sportu polskiego podjęło dwa lata później.

Rządzący w Polsce Ludowej mieli świadomość, że wprowadzenie „zaufanych osób” do struktur MKOl w pewien sposób legitymizowałoby poczynania zarządzających sportem w kraju, nobilitowałoby nowy system sportu i ludzi tego systemu w Polsce. Poza tym w perspektywie umożliwiałoby wspólnie z przedstawicielami innych państw tzw. demokracji ludowej zasiadających w MKOl oddziaływanie na międzynarodowy ruch olimpijski.

Z przedstawianych wcześniej wypowiedzi Alfreda Lotha wynikało, że tworzony PKOl miał być instytucją, która realizowałaby stałe, dalekosiężne, a nie jedynie okazjonalne cele. Podobny wniosek można było wysunąć z oceny występow polskich sportowców na Igrzyskach Olimpijskich w Londynie w 1948 r. dokonanej na łamach „Przeglądu Sportowego” przez kierownictwo ekipy olimpijskiej. W jednym z artykułów prasowych podkreślono: „Rozpoczynamy już dziś przygotowania do Olimpiady w r. 1952 w Helsinkach”⁴⁹. Tymczasem kilka tygodni później ten sam „Przegląd Sportowy” informował opinię publiczną o likwidacji 1 IX 1948 r. Polskiego Komitetu Olimpijskiego. W uzasadnieniu tej decyzji padło stwierdzenie, które przeczyło wcześniejszym deklaracjom. Zapowiedziano bowiem, że było to zgodne z „intencją powołującą Polski Komitet Olimpijski dla przeprowadzenia polskiej ekspedycji olimpijskiej na XIV Igrzyska”⁵⁰. W artykule informowano, że PKOl „zamknął swą działalność” do 15 X 1948 r. Do końca grudnia 1948 r. nie pojawiła się w prasie żadna informacja o wznowieniu działalności Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Jednakże po tzw. zjednoczeniu polskiego ruchu robotniczego i utworzeniu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej „Przegląd Sportowy” ogłosił, że „PKOl uczcił Kongres Jedności subwencjami na cele sportowe”⁵¹. Oczywiście kwoty przekazane przez PKOl nie są w tym przypadku istotne. Znaczący jest tu przede wszystkim fakt, że PKOl „popierał” zmiany polityczne zachodzące w kraju. Problem polegał na tym, że kilka miesięcy wcześniej Polski Komitet Olimpijski został „zamknięty”. Kongres Jedności „uczcił” więc instytucja, która formalnie nie istniała. Jednakże cel propagandowy został osiągnięty.

Polski Komitet Olimpijski ponownie został powołany 1 VI 1950 r. uchwałą Prezydium Głównego Komitetu Kultury Fizycznej. PKOl miał być „naczelną instytucją dla organizacji udziału Polski w Olimpiadzie” powołaną „w celu zapewnienia należytego wystąpienia sportu polskiego na Olimpiadzie w roku 1952 [...]”⁵². W rzeczywistości „naczelny” charakter PKOl był fikcją. We wspomnianej uchwale zapisano bowiem, że w skład prezydium PKOl weszli m.in. przedstawiciele GKKF, natomiast regulamin PKOl miał być zatwierdzony przez GKKF. Na czele Polskiego Komitetu Olimpijskiego stanął wówczas przewodniczący GKKF,

⁴⁸ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo Przewodniczącego Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego Sigfrida Edströma do Polskiego Komitetu Olimpijskiego z dnia 3.V.1949 r. (w języku angielskim), karty nienumerowane.

⁴⁹ *Próba wypadła pomyślnie*, „Przegląd Sportowy”, 19 VIII 1948, nr 70, s. 1.

⁵⁰ *PKOl w stanie likwidacji*, „Przegląd Sportowy”, 6 IX 1948, nr 77, s. 6.

⁵¹ *PKOl uczcił Kongres Jedności subwencjami na cele sportowe*, „Przegląd Sportowy”, 30 XII 1948, nr 110, s. 1.

⁵² AAN, GKKF, sygn. 132/4, t. I, Uchwała Prezydium GKKF z dnia 1.VI. W sprawie powołania Polskiego Komitetu Olimpijskiego, k. 84; *Uchwała nr 18 Prezydium GKKF z dnia 1 czerwca 1950 r. w sprawie powołania Polskiego Komitetu Olimpijskiego*, w: *Uchwały i dokumenty w sprawie...*, s. 81.

Lucjan Motyka. Wprawdzie dotychczasowy przewodniczący PKOl wszedł w skład prezydium PKOl, jednak prawdopodobnie jego pozycja była słaba⁵³.

1 VI 1950 r. PKOl utracił swą niezależność⁵⁴. Dodać jednak należy, że także wcześniejsze możliwości funkcjonowania PKOl były mocno ograniczone przez rządzących. Zachowywali oni jedynie pozory demokratycznych działań w obszarze kultury fizycznej.

Do przejścia pełnej kontroli nad polskim ruchem olimpijskim władzom partyjno-państwowym w kraju brakowało jedynie wprowadzenia „zaufanego człowieka” do struktur Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego. Dlatego 30 IV 1951 r. przewodniczący Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i jednocześnie Polskiego Komitetu Olimpijskiego, Lucjan Motyka, wystosował list do MKOl, w którym proponował dwóch przedstawicieli Polski w MKOl: Jerzego Putramenta i Edmunda Kosmana⁵⁵. Kilka miesięcy później, w kwietniu 1951 r., do prezydenta Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, Sigfrida Edströma, prywatny list z Warszawy wystosował prof. Jerzy Loth. Pisał w nim, że Główny Komitet Kultury Fizycznej chce mieć w MKOl „swego człowieka”⁵⁶. Sugerował prezydentowi przyjęcie dwóch kandydatów z Polski. Pisał także, że w jego opinii Jerzy Putrament jest odpowiednim⁵⁷ kandydatem, nie wspominał zaś o Edmudzie Kosmanie. Proponował natomiast utrzymanie, z korzyścią dla MKOl, jego członkostwa. Profesor J. Loth twierdził, że ze względu na jego podeszły wiek taki układ będzie miał charakter krótkotrwały. Natomiast gdyby do MKOl nie wprowadzono „człowieka GKKF”, profesor zostałby zmuszony do rezygnacji z członkostwa w MKOl⁵⁸.

Mozemy przypuszczać, że kierownictwo GKKF wywierało presję na profesora Jerzego Lotha. Sam fakt zgłoszenia przez Polskę dwóch kandydatów na członków MKOl był śmiały. Ponieważ kierownictwo sportu w Polsce zgłosiło J. Putramenta i E. Kosmana, możemy przypuszczać, że prof. J. Lotha zmuszano do rezygnacji ze stanowiska. Natomiast profesor sądził, że „uratuje” swoje członkostwo w MKOl, jeżeli polskie władze wprowadzą do tego gremium jednego ze „swoich ludzi”.

Istnieje też inna możliwość. Prof. J. Loth wysłał list, który jedynie miał stwarzać wrażenie listu prywatnego i poufnego. Wszystko natomiast mogło być uzgodnione z władzami partyjno-państwowymi w kraju. Stanowisko J. Lotha, przekazane rzekomo poza kontrolą „władzy ludowej”, w pewnym sensie promowało Putramenta na członka MKOl.

Niestety, poznanie prawdziwych kulis i intencji działania prof. J. Lotha jest niemożliwe.

Czy Jerzy Putrament rzeczywiście był odpowiednim kandydatem na reprezentanta Polski w strukturach Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego? Takie samo pytanie postawił sobie także Sigfrid Edström. Z korespondencji zachowanej w Archiwum Międzynarodowego

⁵³ *Powołanie PKOl*, „Przegląd Sportowy”, 9 VI 1950, nr 45, s. 1. W skład Polskiego Komitetu Olimpijskiego wchodził: L. Motyka — przewodniczący, sekretarze — H. Szemberg, E. Kosman, oraz członkowie prezydium — H. Czarnik, Z. Nawrocki, S. Rzeszot, T. Dołowy, dr Zajączkowski, T. Lempart, C. Foryś, Jędrzejewski, A. Przeworski, Glinka, S. Askanas, Kopczeński, A. Loth. Patr.: ŁAN, GKKF, sygn. 132/4, t. I, Uchwała Prezydium GKKF z dnia I.VI..., k. 84.

⁵⁴ A. Nowakowski, op. cit., s. 63.

⁵⁵ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo Polskiego Komitetu Olimpijskiego do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z dnia 30 kwietnia 1951 r. (w języku francuskim), karty nienumerowane.

⁵⁶ W liście użyto zwrotu „to have their man in the CIO”.

⁵⁷ W liście użyto zwrotu „suitable”.

⁵⁸ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo profesora Jerzego Lotha do Sigfrida Edströma z dnia 26 grudnia 1951 r. (w języku angielskim), karty nienumerowane.

Komitetu Olimpijskiego w Lozannie wynika, że poprosił on o zebranie informacji na temat Jerzego Putramenta i Edmunda Kosmana węgierskiego członka MKOI Ferenca Merö. Ten zebrał ogólne informacje o Putramencie. Potwierdził m.in. jego udział w pracach Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Natomiast nic nie potrafił powiedzieć o E. Kosmanie⁵⁹. W rzeczywistości wprowadzenie Jerzego Putramenta, byłego deputowanego Rady Najwyższej Związku Radzieckiego i czołowego ideologa systemu politycznego w Polsce Ludowej⁶⁰, do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego gwarantowało utrzymanie pełnej i bezpośredniej kontroli nad pracą Polskiego Komitetu Olimpijskiego na forum międzynarodowym. W perspektywie stwarzało także możliwość wpływania na MKOI wspólnie z innymi państwami krajów tzw. demokracji ludowej⁶¹.

W lipcu 1951 r. „Przegląd Sportowy” informował, że nowym przewodniczącym GKKF został Józef Faruga. Był on typowym „aparaczką” z niemałym doświadczeniem w pracy partyjnej⁶². Wiceprzewodniczącym GKKF został, oddelegowany z Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Apolinary Minecki⁶³. Czy J. Faruga równocześnie został przewodniczącym PKOI, czy funkcję tę już od lipca 1951 r. pełnił A. Minecki? Niestety, nie znajdujemy jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie. Jednakże, zgodnie z tezą Leonarda Szymańskiego, możemy potwierdzić, że Minecki już w 1951 r. był przewodniczącym PKOI⁶⁴. W grudniu 1953 r. „uzupełniony” bowiem został skład Polskiego Komitetu Olimpijskiego. Przewodniczącym PKOI był Apolinary Minecki, wiceprzewodniczącymi — Henryk Szemberg i Tomasz Lempart, sekretarzem — gen. Edward Wieczorek. Członkami Prezydium

⁵⁹ AMKOl, Pologne Correspondance CIO CNO, OU MO 01 14 36, Pismo dr. Franza Merö do prezydenta MKOI Sigfrida Edströma z dnia 24 stycznia 1952 r. (w języku niemieckim), karty nienumerowane.

⁶⁰ L. Szymański, *Ze studiów nad modelem kultury fizycznej w Polsce Ludowej 1944–1980*, Wrocław 1996, s. 40; Jerzy Putrament, ur. 14 XI 1910 r.; w 1934 r. ukończył Uniwersytet Wileński, uzyskując tytuł magistra filozofii, w latach 1939–1941 przebywał we Lwowie, a od 1941 do 1943 r. w Kujbyszewie, w ZSRR. W latach 1945–1947 był „posłem RP” w Bernie, w Szwajcarii. Od 1947 r. do 1950 r. był ambasadorem w Paryżu. W latach 1950–1953 pełnił funkcję sekretarza generalnego Związku Literatów Polskich. Od 1948 r. był zastępcą członka KC PZPR. Patrz: CAW, sygn. 1555/74/295, Teczka osobowa. Jerzy Putrament s. Władysława, k. 1 i n. W latach 1954–1957 i 1963–1973 pełnił funkcję prezesa Polskiego Związku Szachowego.

⁶¹ W 1951 r. przedstawiciel ZSRR, Kontantyn Adrianow, został członkiem MKOI, a w 1952 r. drugi przedstawiciel ZSRR, Aleksiej Romanow. W 1952 r. członkiem MKOI został przedstawiciel Bułgarii, generał Władimir Stojczew. On też, jako pierwszy przedstawiciel krajów komunistycznych, został członkiem zarządu Komitetu Wykonawczego MKOI. Patrz: D. Miller, *Athens to Athens. The official history...*, s. 128, 140, 364.

⁶² *Józef Faruga przewodniczącym GKKF*, „Przegląd Sportowy”, 23 VII 1951, nr 58, s. 1; także: A. Paszko, *Kulisy władzy ludowej w województwie białostockim (1948–1956)*, Białystok 2002, s. 84. Józef Faruga, ur. 26 IV 1922 r. w okolicach Bielska–Białej w rodzinie robotniczej. W 1942 r. wstąpił do PPR. Po zakończeniu wojny, przez rok, do marca 1946 r., był I sekretarzem KM PPR w Bielsku–Białej, a następnie do maja 1946 r. II sekretarzem KW PPR w Białymstoku. Do 1947 r. pracował jako instruktor KC PPR. Później, do kwietnia 1948 r., pełnił funkcję I sekretarza KP PPR w Chorzowie. W styczniu 1949 r. ukończył szkołę partyjną przy Komitecie Centralnym. Od 22 IX 1949 r. do 5 X 1950 r. był I sekretarzem KW PZPR w Białymstoku.

⁶³ Ibidem; P. Godlewski, *PKOI w służbie PRL (1946–1956)*, w: *Spoleczno-edukacyjne oblicza...*, s. 164; idem, *Sport w Polsce...*, s. 192.

⁶⁴ L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Wrocław 2004, s. 68.

PKOl byli m.in. Jerzy Putrament oraz kolejny, po Mineckim, oficer radziecki polskiego pochodzenia — gen. Jerzy Bordziłowski⁶⁵.

Fakt, że wśród najwyższego kierownictwa Polskiego Komitetu Olimpijskiego znaleźli się ludzie związani z Urzędem Bezpieczeństwa Publicznego oraz z aparatem państwowym Związku Radzieckiego jednoznacznie dowodzi, iż PKOl był instytucją niesamodzielną, ściśle kontrolowaną przez aparat państwowy, a nawet wykonującą zadania polityczne.

Z częstotliwości notatek prasowych poświęconych Polskiemu Komitetowi Olimpijskiemu, możemy odnieść wrażenie, że rok Igrzysk Olimpijskich w Oslo i Helsinkach — 1952 — był okresem znacznej aktywności PKOl. Na początku lutego 1952 r. „Przegląd Sportowy” informował, że przewodniczący Polskiego Komitetu Olimpijskiego, Apolinary Minecki, na ogólnopolskiej konferencji dziennikarzy sportowych w GKKF m.in. zapowiedział postawienie kandydatury na członka MKOl „drugiego obok prof. dra Jerzego Lotha kandydata Polski, Jerzego Putramenta”⁶⁶. Znamienne, że kandydaturę Putramenta na członka MKOl zatwierdzono na najwyższych szczeblach władzy partyjnej w kraju — w Sekretariacie KC PZPR⁶⁷. Trzeba jednak zauważyć, że w związku z jego ewentualnym wyborem do MKOl rządzący spodziewali się osiągnięcia konkretnych celów: „przedstawiciele ZSRR i demokracji ludowych, szczególnie w wypadku wyboru na następnej sesji drugiego członka z ZSRR i z Polski oraz członków z ramienia Bułgarii i Rumunii — mogą poważnie zwiększyć swój wpływ na działalność Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego”⁶⁸.

Wiemy, że wniosek ten nie został zrealizowany. Także więc i tym razem władzom partyjno-państwowym w kraju nie udało się wprowadzić do struktur MKOl „swojego człowieka”⁶⁹.

W 1952 r. w Igrzyskach Olimpijskich po raz pierwszy wystartowali sportowcy Związku Radzieckiego. Przymuszczalnie fakt ten przesądził o udziale w igrzyskach także polskich sportowców, gdyż w 1952 r. w Polsce obowiązywał już radziecki model kultury fizycznej i ewentualna nieobecność sportowców ZSRR zapewne spowodowałyby absencję Polaków na Igrzyskach Olimpijskich.

W połowie maja 1952 r. Prezydium Rządu nakazało Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej udzielenie dotacji Polskiemu Komitetowi Olimpijskiemu „celem umożliwienia drużynie polskiej wzięcia udziału w Igrzyskach Olimpijskich w Helsinkach”⁷⁰. Równocześnie Prezydium upoważniło ministra finansów do przekazania środków do GKKF, ponieważ w planie budżetowym GKKF nie uwzględniono kosztów związanych z Igrzyskami Olimpijskimi w 1952 r.⁷¹ Polski Komitet Olimpijski był więc instytucją finansowaną z budżetu państwa za pośrednictwem Głównego Komitetu Kultury Fizycznej.

⁶⁵ *Uzupełnienie składu Polskiego Komitetu Olimpijskiego*, „Przegląd Sportowy”, 13 XII 1951, nr 106, s. 1.

⁶⁶ *Polski Komitet Olimpijski ustalił już skład reprezentacji do Oslo*, „Przegląd Sportowy”, 4 II 1952, nr 10, s. 2.

⁶⁷ AAN, KC PZPR, sygn. 237/XXII-178, Notatka informacyjna z posiedzenia Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego z dnia 22 maja 1951 r., k. 17.

⁶⁸ *Ibidem*, k. 18.

⁶⁹ Do 1961 r. członkiem MKOl pozostał prof. J. Loth. Dopiero w 1961 r. na członka MKOl wybrano przewodniczącego GKKF i PKOl, Włodzimierza Reczka. Patrz: AAN, KC PZPR, sygn. 237/VIII/708, Sprawozdanie z wyjazdu na 58 Sesję MKOl w Atenach, k. 2 i n.

⁷⁰ AAN, GKKF, sygn. 132/15, Uchwała Nr 388/52 Prezydium Rządu z dnia 14 maja 1952 r. w sprawie udziału drużyny polskiej w Igrzyskach Olimpijskich w Helsinkach, k. 173.

⁷¹ AAN, KC PZPR, sygn. 237/V/44, Poufne pismo Henryka Szemberga do Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1951 r., k. 95; wcześniej GKKF przekazywał do PKOl pieniądze, które w budżecie

Prezes PKOI, Apolinary Minecki, towarzyszył sportowcom polskim podczas Igrzysk Olimpijskich w Oslo⁷² i w Helsinkach. Na zimowych Igrzyskach Olimpijskich w Oslo nie spodziewano się znaczących sukcesów. Po powrocie do kraju Minecki dokonał oceny, która jednocześnie obnażała cele władz Polski Ludowej związane z występem olimpijskim: „Polscy sportowcy udowodnili swoim zachowaniem i startami, że robiona na zachodzie za amerykańskie dolary propaganda o życiu w kraju «za żelazną kurtyną», opiera się na kłamstwach i oszczerstwach”⁷³. Większe nadzieje władze partyjno–państwowe wiązały z udziałem Polaków w Helsinkach. Tymczasem występ polskich sportowców w Igrzyskach Olimpijskich w Helsinkach był nieudany. W nieoficjalnej punktacji Polacy zajęli odległe miejsce, znacznie gorsze od ekip Związku Radzieckiego, Węgier i Czechosłowacji⁷⁴. Dodatkowo w Helsinkach skandalicznie zachował się przewodniczący PKOI Apolinary Minecki, czego efektem było po powrocie do kraju usunięcie go z zajmowanego stanowiska⁷⁵.

W listopadzie 1952 r. przewodniczącym GKKF i jednocześnie prezesem Polskiego Komitetu Olimpijskiego został Włodzimierz Reczek⁷⁶. Pochodził z Krakowa, był przyjacielem Józefa Cyrankiewicza, podobnie jak L. Motyka wywodził się z Polskiej Partii Socjalistycznej. Z ruchem socjalistycznym związany był już w okresie międzywojennym. Po tzw. zjednoczeniu ruchu robotniczego został członkiem KC PZPR, posłem na Sejm⁷⁷.

Przez cały omawiany okres najważniejsze decyzje dotyczące przygotowań olimpijskich podejmowane były przez kierownictwo KC PZPR. PKOI pozostawał instytucją fasadową, zajmującą się mniej znaczącymi sprawami związanymi z przygotowaniem do udziału w igrzyskach⁷⁸. Nie zmieniało tego również olimpiada w Helsinkach w 1952 r. Po sukcesie propagandowym, jaki osiągnęli tam sportowcy Związku Radzieckiego, w Polsce, ale także w innych krajach demokracji ludowej, władze partyjno–państwowe kraju kładły większy nacisk na przygotowania sportowców do kolejnych igrzysk olimpijskich. Choć kierownictwo Polskiego Komitetu Olimpijskiego sprawowali ludzie związani z władzą ludową, to pozycja tej instytucji nie uległa zmianie. W dalszym ciągu o najważniejszych sprawach związanych z przygotowaniem do igrzysk decydowano na szczeblu KC PZPR. W pewnym sensie przyczynę takiego „traktowania” PKOI przez rządzących odnajdujemy we wnioskach zapisanych przez wiceprzewodniczącego GKKF, Feliksa Kędziorka, dwa lata przed kolejnymi Igrzyskami Olimpijskimi, które miały odbyć się w Melbourne w 1956 r. Postrzegał on Polski Komitet Olimpijski jako „jedyną pozostałość burżuazyjnej struktury sportowej” w Polsce, która „winna być fikcyjnym, ale legalnym wobec MKOI parawanem”⁷⁹.

przeznaczone były na inne cele. Patrz: AAN, GKKF, sygn. 132/129, Wniosek 5 w sprawie udziału Polski w Igrzyskach Olimpijskich, k. 25.

⁷² Archiwum Ministerstwa Edukacji Narodowej, GKKF, brak sygnatury, Pismo przewodniczącego GKKF Józefa Farugi do Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 stycznia 1952 r., karta nienumerowana.

⁷³ *Nasz udział w Igrzyskach spełnił swe zadania i był celowy. Przewodniczący PKOI o wrażeniach z Oslo*, „Przegląd Sportowy”, 3 III 1952, nr 18, s. 1.

⁷⁴ L. Szymański, *Uwarunkowania polityczne przygotowań i udziału sportowców polskich w Igrzyskach Olimpijskich po II wojnie światowej*, „Almanach IV” 1991/1992, s. 157.

⁷⁵ P. Godlewski, *PKOI w służbie...*, w: *Spoleczno–edukacyjne oblicza...*, s. 164.

⁷⁶ Włodzimierz Reczek przewodniczącym GKKF, „Przegląd Sportowy”, 10 XI 1952, nr 93, s. 1.

⁷⁷ AAN, sygn. 10325, Teczka osobowa Włodzimierza Reczka, k. 2; P. Godlewski, *Sport w Polsce...*, s. 194 i n.; M. Ordyłowski, L. Szymański, *Kadry — „oko, ucho i ręka” władzy ludowej w sporcie polskim 1945–1989*, w: M. Ordyłowski, *Szkice z dziejów kultury fizycznej*, Zielona Góra 2005, s. 186.

⁷⁸ P. Godlewski, *PKOI w służbie...*, w: *Spoleczno–edukacyjne oblicza...*, s. 165.

⁷⁹ AAN, GKKF, sygn. 162/4, Tezy w sprawach olimpijskich, k. 195.

Polski Komitet Olimpijski był instytucją, której rządzący nie mogli bezkarnie zlikwidować. Rozwiązanie PKOl oznaczałoby marginalizację sportu polskiego na arenie międzynarodowej, a tym samym m.in. ograniczenie możliwości oddziaływania propagandowego władzy ludowej. Ponadto Polski Komitet Olimpijski był związany ze strukturami Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, a w tej instytucji sprawujący władzę w Polsce, do 1961 r. nie mieli żadnego zaufanego przedstawiciela. Dlatego wspomniany już Kędziorek proponował „w PKOl dokonać drobnych zmian personalnych tylko na szczeblu kierowniczym utrzymując go jako ciało fikcyjne wobec MKOl i N[arodowych] K[omitetów] Ol[impijskich], zbierać raz na rok”⁸⁰. Z powodu braku materiałów źródłowych nie możemy ustalić częstotliwości posiedzeń PKOl w latach stalinizmu. W artykułach prasowych z tego okresu odnajdujemy wzmianki o funkcjonowaniu PKOl, które pojawiały się w czasie poprzedzającym igrzyska olimpijskie i ich trwania. Jednocześnie prasa skrupulatnie odnotowywała wszelkie wydarzenia związane z działalnością PUWFiPW, a następnie GUKF i GKKF. Paradoksalnie Polski Komitet Olimpijski przynajmniej formalnie mógł istnieć w okresie stalinizmu dzięki temu, że m.in. umożliwiał realizację celów propagandowych władzom partyjno–państwowym. Gwarancją utrzymania właściwego kursu politycznego PKOl było najwyższe kierownictwo tej instytucji wyselekcjonowane na podstawie kryterium politycznego.

W 1956 r. odbyły się XVI Igrzyska Olimpijskie w Melbourne. Organizowano je na przełomie listopada i grudnia, po wydarzeniach października 1956 r. w Polsce, a więc na początku tzw. odwilży. Zasadniczy skład drużyny sportowej i kierownictwa ustalono kilka dni przed VIII Plenum KC PZPR. Jednak m.in. po XX Zjeździe KPZR, śmierci Bolesława Bieruta w marcu 1956 r., VII Plenum KC PZPR władze Polski Ludowej przyjęły kurs umiarkowanej liberalizacji i wzmocnienia „więzi PZPR z masami”⁸¹. Szefem całej polskiej ekipy olimpijskiej wyjeżdżającej do Melbourne został reprezentujący Centralną Radę Związków Zawodowych Teodor Dołowy⁸². Warto przypomnieć, że w 1948 r. w Londynie kierownikiem polskiej ekipy sportowej był szef Głównego Zarządu Polityczno–Wychowawczego WP — Janusz Zarzycki, a w 1952 r. w Helsinkach — Apolinary Minecki. Teodor Dołowy był członkiem PKOl już w 1950 r.⁸³ i — rzecz jasna — był związany z władzą ludową. Jednakże w nowych warunkach politycznych, jako działacz związkowy, mógł być zdecydowanie lepiej odbierany przez społeczeństwo. Ekipie towarzyszyli także przewodniczący PKOl, Włodzimierz Reczek, oraz członek MKOl, prof. Jerzy Loth. Natomiast kierownikiem administracyjnym drużyny został Tomasz Lempart⁸⁴. Interesujące, że w relacjach prasowych związanych z ostatnimi przygotowaniem przed wyjazdem do Melbourne, z pobytu w Australii i po powrocie z igrzysk, oficjalny kierownik polskiej ekipy olimpijskiej, Teodor Dołowy, praktycznie nie pojawił się ani razu. Informowano natomiast o działaniach Tomasza Lemparta⁸⁵, zanotowano także wypowiedź W. Reczka⁸⁶. Bardzo prawdopodobne, że T. Dołowy nie pełnił faktycznego kierownictwa nad ekipą olimpijską. W rzeczywistości realną władzę w ekipie olimpijskiej sprawowali

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–1998*, Warszawa 1999, s. 234.

⁸² *Walka o Gellnerównę. Dyskusja o składzie lekkoatletów gimnastyczek i wioślarzy podczas piątkowej konferencji w PKOl*, „Przegląd Sportowy”, 15 X 1956, nr 123, s. 2.

⁸³ AAN, GKKF, sygn. 132/4, t. I, Uchwała Prezydium GKKF z dnia 1.VI..., k. 84.

⁸⁴ *Walka o Gellnerównę...*, s. 2.

⁸⁵ *Konferencja prasowa w mieście Igrzysk z naszymi pierwszymi delegatami*, „Przegląd Sportowy”, 26 X 1956, nr 128, s. 1.

⁸⁶ *Przewodniczący PKOl o udziale Polaków w Olimpiadzie*, „Przegląd Sportowy”, 10 XII 1956, nr 155, s. 1.

Włodzimierz Reczek i były pracownik Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Tomasz Lempart⁸⁷.

Na Igrzyskach Olimpijskich w Melbourne polscy sportowcy nie spełnili oczekiwań i w nieoficjalnej punktacji zajęli trzynaste miejsce. Jednakże w ocenie wyjazdu do Australii przewodniczący PKOl Włodzimierz Reczek wypowiedział się w tonie zgodnym z nastrojami panującymi w kraju: „oprócz osiągnięć czysto sportowych [...] mamy także duże, a może nawet większe sukcesy w nawiązywaniu bardzo serdecznej więzi z Polonią Australijską”⁸⁸.

Podsumowując, należy stwierdzić, że po II wojnie światowej Polski Komitet Olimpijski formalnie rozpoczął działalność 24 III 1946 r. Chociaż oficjalnie na czele ruchu olimpijskiego w Polsce stanął przedwojenny działacz sportowy Alfred Loth, a PKOl — podobnie jak przed wojną — organizacyjny związany był ze Związkiem Polskich Związków Sportowych, to trudno mówić o kontynuacji przedwojennych struktur. To rządzącym w kraju bardziej zależało na podtrzymaniu wrażenia, że mieliśmy do czynienia z ową kontynuacją. Stwarzało ono bowiem pozory demokratycznych zachowań „władzy ludowej”. 24 II 1947 r., ponad rok przed Igrzyskami Olimpijskimi w Londynie, utworzony został Polski Komitet Olimpijski niezwiązany ze strukturami ZPZS. Jego „działalność” została zakończona 1 IX 1948 r., nieco ponad dwa tygodnie po zamknięciu olimpiady w Londynie. Ponowne powołanie PKOl nastąpiło mocą uchwały Prezydium GKKF z dnia 1 VI 1950 r., w momencie kiedy najważniejsze sprawy dotyczące „organizacji spraw kultury fizycznej i sportu” regulowały wydane kilka miesięcy wcześniej akty prawne.

W istocie PKOl był dla władz partyjno–państwowych w Polsce instytucją niewygodną, stanowiącą po 1948 r. „jedyną pozostałość burżuazyjnej struktury sportowej”. Jednocześnie był instytucją, bez której oddziaływanie propagandowe sportu byłoby znacznie słabsze. Bez oficjalnego istnienia PKOl polscy sportowcy nie mogliby uczestniczyć w igrzyskach olimpijskich. Dlatego, z woli rządzących, praktycznie działalność PKOl ograniczała się do funkcjonowania w okresie poprzedzającym kolejne olimpiady. Przez cały okres stalinizmu władze sprawowały kontrolę nad funkcjonowaniem PKOl, w którym utrzymanie właściwego „kursu politycznego” gwarantowali „ludzie władzy” znajdujący się w strukturach tej instytucji. W 1950 r., wraz z powierzeniem funkcji przewodniczącego PKOl Lucjanowi Motyce, rządzący skończyli z pozorami aktywnego udziału przedwojennych działaczy sportowych w zarządzaniu tą instytucją. Okresem szczególnego upolitycznienia ruchu olimpijskiego w Polsce były lata 1951–1952, kiedy na czele PKOl stał Rosjanin polskiego pochodzenia, Apolinary Minecki.

Z funkcjonowaniem Polskiego Komitetu Olimpijskiego związana była jedyna być może znacząca porażka, jaką poniosła „władza ludowa” w trakcie „porządkowania stosunków w polskim sporcie” w okresie stalinizmu. Do 1961 r. władzom partyjno–państwowym w kraju nie udało się wprowadzić do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego „właściwego” człowieka.

⁸⁷ Właściwie Dawid Fischer. W 1950 r. rozpoczął on pracę w PKOl. Równocześnie, do września 1952 r., pracował w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego. W 1952 r. „został zwolniony z pracy w MBP i przekazany do dyspozycji GKKF”. Patrz: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPNwW), sygn. IPN BU 01224 156, Notatka informacyjna z opracowania pod względem ewidencyjno–informacyjnym i archiwalnym akt sprawy operacyjnej, k. 1; także: AIPNwW, sygn. IPN 0193 2962, Akta osobowe, k. 1 i n.

⁸⁸ *Przewodniczący PKOl o udziale...*, s. 1.

The Polish Olympic Committee during the Stalinist Era

In the wake of the Second World War the Polish Olympic Committee (PKOl) formally inaugurated its activity on 24 March 1946. Although officially the head of the Olympic movement in Poland was the pre-war sports activists Alfred Loth, and the PKOl — just as before the war — was organisationally associated with the Union of Polish Sport Federations (ZPZS), there was no true continuation of pre-war structures. The ruling authorities were most interested in producing such an impression since it created the illusion of the democratic nature of “People’s Poland”. A PKOl not connected with the ZPZS structures was established on 24 February 1947, a year prior to the Olympic Games in London. Its “activity” ended on 1 September 1948, slightly more than two weeks after the conclusion of the Games. A re-establishment of the PKOl took place upon the basis of a resolution issued by the Presidium of the Main Committee for Physical Culture (GKKF) on 1 June 1950.

For all practical purposes, the authorities regarded the PKOl as an inconvenient institution, which after 1948 comprised “the sole remnant of a bourgeois sports structure”. At the same time, it was an institution without which the propaganda impact of sport would have been considerably weaker. Since without the official existence of the PKOl Polish sportsmen could not take part in the Olympic Games, the work performed by the Committee was limited to functioning in the years preceding successive Games. Throughout the whole Stalinist era the authorities controlled the functioning of the PKOl, in which the retention of a suitable “political line” was guaranteed by “representatives of the authorities” within the structures of the institution. In 1950, when the function of the chairman of the PKOl was entrusted to Lucjan Motyka, the communists finally abandoned all appearances of an active participation of pre-war sports activists in managing the Committee. In 1951–1952 the chairman of PKOl was Apolinary Minecki, a Russian of Polish decent, followed in 1952 by Włodzimierz Reczek.

The functioning of the PKOl was linked with the probably only significant failure of the “people’s authorities” at the time of “introducing order into relations within Polish sport”. The communists proved incapable of introducing their own man into the International Olympic Committee, and W. Reczek did not become its member until 1961.